

รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง*

A MODEL FOR SOLVING POVERTY PROBLEMS TARGETING OF THE HUANG MUEANG SUB-DISTRICTS, MUEANG PAN DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช*, ธนพร หมูคำ, เนตรดาว โทธรัตน์, ศิรญา จนาศักดิ์

Kajohnsak Wongwirach*, Thanaphon Mookam, Neadao Thotarat, Siraya Janasak

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ลำปาง ประเทศไทย

Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University, Lampang, Thailand

*Corresponding author E-mail: Aj.Koorpai2@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย คือ คนจนในระบบกับการระบุโดยผู้นำชุมชน ภาคีเครือข่ายรวมทั้งสิ้น 79 คน ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ การเสวนาของผู้เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์ในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของพื้นที่ตำบลหัวเมืองเป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่เป็นเกษตรพื้นที่สูงเป็นหลัก มีสภาพอากาศเย็น และมีลักษณะทางกายภาพทางด้านความเปราะบางของชุมชนที่มีการรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของวิถีชีวิต ชาติพันธุ์ ซึ่งได้มาจากการร่วมกันในการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนแล้วนำไปสู่การนำฐานทรัพยากรทางสังคมมาสร้างมูลค่าเพิ่ม และนำไปสู่การเป็นโมเดลแก้จนภายใต้แนวคิด “หัวเมือง เมืองแห่งวิถีเกษตรพื้นที่สูงและท่องเที่ยววิถีชุมชน” ซึ่งประกอบด้วย 3 แกนหลัก คือ แกนที่ 1 การวิเคราะห์และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แกนที่ 2 คนจนเป้าหมายหลัก และศักยภาพทุนของชุมชน และแกนที่ 3 การกำหนดกิจกรรม วิธีการหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งจากการนำร่องการทำเกษตรไม้ดอกด้วยดอกดาวเรือง การเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทองดำสายน้ำแร่แช่ซ็อน และการทำกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจากผลการใช้โมเดลแก้จนจาก 3 แกนหลักในตำบลหัวเมืองสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไปได้

คำสำคัญ: รูปแบบแก้จน, คนจน, แบบมุ่งเป้า

Abstract

This study aims to investigate the ways in which poverty-related issues are addressed, with a particular emphasis on the target region of Hua Mueang Sub-district, Muang Pan District, Lampang Province. Participatory action research is being used in this qualitative study. The target population, which consists of 79 network partners and community leaders, is the poor people included in the Poverty Survey Database. Employ semi-structured research tools, such as interviews. Additionally, employ focus groups, observation, and interviewing approaches to gather

data. applying content analysis. According to the study, the Hua Mueang sub-district has a lot of agricultural potential, with a concentration on highland farming. The weather is cool in this area. Additionally, it possesses physical traits associated with maintaining culture and the old way of life. Additionally, it possesses physical traits associated with the traditional way of life and cultural preservation of the group of people who follow the original ethnic heritage rituals. Consequently, This results from collaborating to analyze the possibilities of the community and producing to application of social resources to generate value addition and help Huamueang become a model for improvement based on the guiding concepts of "community tourism and highland agriculture cities." Consists of 3 primary components, 1) Analysis and determination of stakeholders. 2) The community's primary focus and financial resource is the impoverished. 3) Outlining the tasks strategies or rules for resolving issues related to poverty. It entails managing the flowering plant cultivation, especially in light of the marigold flower agriculture's guiding principles, and raising black crickets in the Jae-Sone mineral water region, participating in community tourism. Based on the findings of employing models to address poverty along three major axes in Hua Mueang subdistricts will make the situation stable and long-lasting.

Keywords: Model for Solving Poverty, Poor People, Targeting

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีรากฐานมาจากการพัฒนาทางด้านการเกษตรด้วยแนวทางของการพัฒนาศักยภาพทางด้านการผลิต การแปรรูปและการตลาดควบคู่กับการพัฒนาทางด้านการค้า การลงทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจฐานรากทั้งในระดับเศรษฐกิจในครัวเรือนไปจนถึงเศรษฐกิจระดับชาติโดยมักเป็นในลักษณะของการพัฒนาจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น หรือการพัฒนาจากเมืองไปสู่ชนบท ซึ่งการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมามีประเด็นสำคัญที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง คือ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ, 2565) ซึ่งนำไปสู่แนวคิดของการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชากรในประเทศซึ่งมีการนำเสนอแนวคิดของการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มโอกาสในการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน แต่ทว่าปัญหาความยากจนมีปัจจัยทั้งในระดับปัจเจกบุคคล โครงสร้างทางสังคม และนโยบายภาครัฐ (ธนพล สราญจิตร, 2558) และถึงแม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 2541 - 2562 โดยภาพรวมประเทศไทยมีแนวโน้มจำนวนของคนจนลดลง แต่ในพื้นที่บางจังหวัดยังประสบปัญหาความยากจนแบบเรื้อรัง และมีสัดส่วนคนจนที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากหลาย ๆ ปัจจัย (สุพิชชา โชติกำจร, 2564) ที่สำคัญ คือ สาเหตุของความยากจนของประชาชนมักเกิดจากการครัวเรือนไม่ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจหรือเป็นครัวเรือนว่างงาน ไม่ประกอบอาชีพใด ๆ มีการพึ่งพิงสูงซึ่งเกิดจากมีเด็กและผู้สูงอายุในครัวเรือน และระดับการศึกษาต่ำทำให้มีรายได้น้อยและส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคการเกษตร และทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ในช่วงที่ผ่านมา (กฤษฎา สุขพัฒน์, 2564)

จากข้อมูลคนจนทั่วประเทศซึ่งนำเสนอผ่านฐานข้อมูล TPAMP ที่นำเสนอจำนวนคนจนที่ได้รับการสำรวจทั่วประเทศ 36,103,806 คน จากประชากรทั้งหมด 66,081,204 คน ในปี 2565 พบว่า มีจำนวนคนจนทั้งสิ้น 1,025,782 คน และส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2566); (กรมการปกครอง, 2566)โดยถึงแม้ว่าจำนวนข้อมูลการสำรวจและจำนวนคนจนยังไม่ครอบคลุมประชากรทั่วประเทศก็ตามแต่ก็เป็นข้อมูลที่มีการบูรณาการฐานข้อมูลและ

นำเสนอจำนวนที่น่าเชื่อถือ และจากฐานข้อมูลดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็น 1 ใน 20 จังหวัดนำร่องที่ดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนจากฐานข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) โดยการค้นหาคนจนตามรายชื่อที่ถูกระบุเพื่อยืนยันตัวตน การนำเสนอสภาพและสถานการณ์ของความยากจนใน 5 มิติ คือ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการรัฐ (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2566) พร้อมทั้งการนำเสนอทุนเชิงพื้นที่เพื่อนำไปสู่การสร้างโมเดลแก้จนของในระดับพื้นที่แบบมุ่งเป้า

การดำเนินการค้นหาและระบุคนจนเป้าหมายจาก TPMAP ในปี 2562 ในพื้นที่จังหวัดลำปาง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนคนจนสูงที่สุดลำดับที่ 2 ของจังหวัดรองจากอำเภอเถิน (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2565) เป็นพื้นที่เป้าหมายที่ในการพัฒนาโมเดลแก้จนโดยกำหนดให้พื้นที่ดำเนินงาน คือ ตำบลหัวเมือง เป็นพื้นที่ปฏิบัติการในการพัฒนาโมเดลแก้จนแบบมุ่งเป้าเนื่องจากมีความพร้อมของฐานทุนทางสังคมทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อดำเนินการในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนโดยใช้ฐานทุนทางสังคมในพื้นที่เป็นแกนหลักในการดำเนินการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย และกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR.) ทั้งนี้
2. กลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและมุ่งใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR.) ดังนั้น จึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 1) คนจนเป้าหมายที่ได้จากการสำรวจและสอบถามข้อมูลจำนวน 58 คน (ครัวเรือน) ซึ่งปรากฏในฐานข้อมูลระบบสอบถามคนจน (PPPconnect) 2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการประกอบด้วยผู้บริหาร/ผู้แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรตำบลหัวเมือง ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และภาคีเครือข่ายในการพัฒนาเชิงพื้นที่และการวิจัย รวม 79 คน โดยเลือกแบบเจาะจงไปที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเป็นหลัก
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ความคาดหวัง แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน การขับเคลื่อนของภาครัฐ การมีส่วนร่วมในระดับชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงและปัญหา อุปสรรค
4. วิธีการจัดเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกตามแบบสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรมเสวนากลุ่มย่อยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่และส่วนกลาง รวมทั้งใช้การสังเกตการณ์และบันทึกข้อมูลจากการสังเกตการณ์จากกลุ่มเป้าหมาย
5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปางสามารถนำเสนอผลการวิจัยและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถนำเสนอหัวข้อดังต่อไปนี้

บริบทของความยากจนในพื้นที่ตำบลหัวเมือง

1. การวิเคราะห์การค้นหาและสอบทานคนจนเป้าหมาย

ผลการค้นหา สํารวจและสอบทานคนจนเป้าหมายตำบลหัวเมือง อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง ทั้งจากรายชื่อในฐานข้อมูล โดยผลการสํารวจและสอบทานระดับตำบลที่มีผู้นำชุมชนร่วมสํารวจและนำเสนอข้อมูลคนจนในพื้นที่และเสนอรายชื่อคนจนเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ระบุในฐานข้อมูล TPMAP รวมจำนวนคนจนในพื้นที่ 85 ครัวเรือน จาก 8 หมู่บ้าน ทั้งนี้มีความยากจนของคนในชุมชนสามารถแยกออกเป็น 5 มิติ ดังนี้

มิติความยากจนด้านสุขภาพ พบว่า คนในชุมชนตำบลหัวเมือง มีปัญหาด้านโรคประจำตัวที่ไม่ติดต่อ เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไต ทั้งนี้ พบว่า คนในชุมชนได้รับสารพิษตกค้างในร่างกายจากการทำเกษตร โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 2 แห่ง คือ รพ.สต.ต้นจูน และรพ.สต.บ้านขามแบ่งพื้นที่ดูแลและรับผิดชอบ ซึ่งมีการออกหน่วยให้บริการตามแผนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

มิติความยากจนด้านความเป็นอยู่ คนจนเป้าหมายในพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอมืองปาน พบปัญหา 2 ประเด็นหลัก คือ ด้านการเดินทาง และด้านเอกสารสิทธิทำกิน กล่าวคือ ด้านการเดินทางมีปัญหาด้านการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและการออกเอกสารสิทธิ์สำหรับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เนื่องจากพื้นที่ของตำบลส่วนใหญ่เป็นเขตป่าไม้และอุทยานแห่งชาติ

มิติความยากจนด้านการศึกษา จากการตรวจสอบคนจนเป้าหมายในพื้นที่ พบประเด็นสำคัญ คือ ลูกหลานอยู่กับตา ยาย พ่อ แม่ ผากเลี้ยงไว้ โดยเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะได้รับการศึกษาตามการศึกษาขั้นพื้นฐานและเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนระดับอำเภอต่อไป

มิติความยากจนด้านรายได้ จากการตรวจสอบและสอบทานคนจนเป้าหมายในพื้นที่ตำบลหัวเมือง พบว่า ในพื้นที่เกิดปัญหาหนี้สิน การกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบ รายได้น้อยกว่ารายจ่าย ไม่มีรายได้ประจำค่าใช้จ่ายที่มีต่อสิ่งสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้น และรัฐขาดการส่งเสริมรายได้อย่างจริงจัง คนภายในชุมชนและคนจนเป้าหมายประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก รายได้เกิดจากการทำการเกษตรเพียงช่องทางเดียว ขาดการส่งเสริมทางการตลาดและการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ

มิติความยากจนด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ ปัญหาการเข้าถึงบริการของภาครัฐและโครงสร้างพื้นฐานจากการคมนาคมและการสื่อสารเนื่องจากระบบไฟฟ้ามีความขัดข้องบ่อย และส่งผลให้ระบบการสื่อสารในพื้นที่ถูกตัดการเชื่อมต่อ และสัญญาณโทรศัพท์ไม่ครอบคลุมทุกเครือข่ายที่ให้บริการ

ศักยภาพของทุนทางสังคมที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

การวิเคราะห์ศักยภาพของทุนทางสังคมในพื้นที่ สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ทุนออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วยทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม/ชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ทุนทางกายภาพ ในชุมชนมีทุนกายภาพ ได้แก่ ถนนเชื่อมเส้นทาง 2 จังหวัด โดยสามารถเดินทางเป็นเส้นทางลัดไปจังหวัดเชียงราย มีโครงการพระราชดำริ โครงการหลวงในการส่งเสริมการปลูกกาแฟ มีชาติพันธุ์ ปาเกะญอ ลีละ มูเซอ ที่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่ มีการปลูกไม้ผลเศรษฐกิจ เช่น แมคคาเดเมีย ลูกตาว/ลูกชิด เบปี้แครอต และในพื้นที่มีชุมชนผู้สูงอายุของตำบลหัวเมืองที่พยายามผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางสังคม และมีวัดเก่าแก่ในพื้นที่ คือ วัดบ้านเตือ ที่มีภาพวาดโบราณบนผนังโบสถ์ไม้สัก

ทุนมนุษย์ ในชุมชนมีปราชญ์หรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถหลากหลายด้าน อาทิ ด้านสมุนไพร จักสาน ประวัติศาสตร์ อักษรล้านนา และพุทธศาสนากิจ ซึ่งในทุกหมู่บ้านจะมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันออกไป

ทุนทางธรรมชาติ ในชุมชนมีป่าชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้และดูแล บริหารจัดการกันเองของแต่ละชุมชน และทั้งตำบลยังมีต้นทุนทางธรรมชาติที่สูงมาก โดยมีทรัพยากรทางธรรมชาติสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ ป่าขุนต้อม ป่าขุนแม่ปาน ซึ่งเป็นต้นน้ำแม่ต๋อง แม่น้ำขุนสอย ปรากฏการผิงร้อยร้าง ลักษณะทางภูมิประเทศที่ทำให้ชุมชนทำนาขั้นบันได (บ้านแม่ต๋องโน) ต้นไม้ขนาดใหญ่ขนาด 5 คนโอบ มีเส้นทางน้ำที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการล่องแพไม้ไผ่ในน้ำแม่สอย

ทุนทางเศรษฐกิจ ในพื้นที่ตำบลหัวเมือง ปลุกพืชเศรษฐกิจ และมีกลุ่มอาชีพที่คนในชุมชนรวมตัวกันผลิตและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างรายได้ แก่สมาชิกในชุมชน อาทิ ชุมชนพัฒนาพืชเศรษฐกิจทางการเกษตรของโครงการหลวง กลุ่มจักสาน แกะสลัก แปรรูปกล้วย และกลุ่มสมุนไพร กลุ่มเย็บผ้า กระเป๋า ย้อมผ้าสีธรรมชาติ จากไม้คู้ ไม้เหว และไม้ป้วย เป็นต้น

ทุนทางสังคม/ชุมชน ภายในชุมชนมีการอยู่ร่วมกันของคนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง อาทิ ปาเกอะญอ ลาหู่ ลัวะ ซึ่งชาติพันธุ์ยังคงใช้วิถีชีวิตแบบเดิมสืบทอดมา โดยอยู่ในพื้นที่ป่าอย่างเรียบง่าย ทำให้ ในพื้นที่มีความหลากหลายของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณี และความเป็นอยู่

ภาพที่ 1 การสอบถามข้อมูลคนจนเป้าหมายและการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่ (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

แนวทางการดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและศักยภาพเชิงพื้นที่ของตำบลหัวเมือง พบว่า ในพื้นที่มีต้นทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม และทุนมนุษย์ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นด้านการร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่สูงและมีอากาศเย็น ประชาชนส่วนใหญ่จึงทำการเกษตรพื้นที่สูง ปลุกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ เบบีแครอท ข้าวโพด ถั่วแระ เป็นต้น รวมทั้งประชากรในพื้นที่มีทั้งคนพื้นเมืองและ กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน จึงมีความโดดเด่นด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์และ การสืบทอดวิถีชีวิตและประเพณีอันดีงามที่สืบทอดมายาวนาน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว อาทิเช่น น้ำตกแม่ปาน ขุนน้ำแม่สอย ซึ่งล้วนแล้วเป็นศักยภาพทุนในพื้นที่ประกอบกับจากการจัดร่วมเวทีแลกเปลี่ยนของผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำเสนอความต้องการในพื้นที่ด้านการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อมุ่งสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ให้แก่คนจนเป้าหมายในชุมชน จึงนำไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินการเชิงปฏิบัติการ (Operating Model) 2 รูปแบบ คือ การใช้ศักยภาพ เชิงพื้นที่ของทุนทางกายภาพและทุนทางธรรมชาติที่มีการเพาะปลูกเกษตรพื้นที่สูง รวมทั้งจากการประชุมแลกเปลี่ยนในเวทีสาธารณะของชุมชน เกษตรกรให้ความสนใจการเพาะเลี้ยงสัตว์หรือแมลงเศรษฐกิจจึงหริดทองคำ ผู้สูงอายุสามารถเพาะเลี้ยงได้ไม่ยุ่งยาก หรือคนที่ไม่สามารถทำงานหนักก็สามารถเพาะเลี้ยงได้ เพื่อเป็นช่องทางสร้างรายได้หรือลด

รายจ่ายในครัวเรือน รวมทั้งชุมชนเห็นโอกาสนำเสนอทรัพยากรในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสร้างการรับรู้แก่สาธารณชนด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งการท่องเที่ยวทางเกษตร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อันนำไปสู่การสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

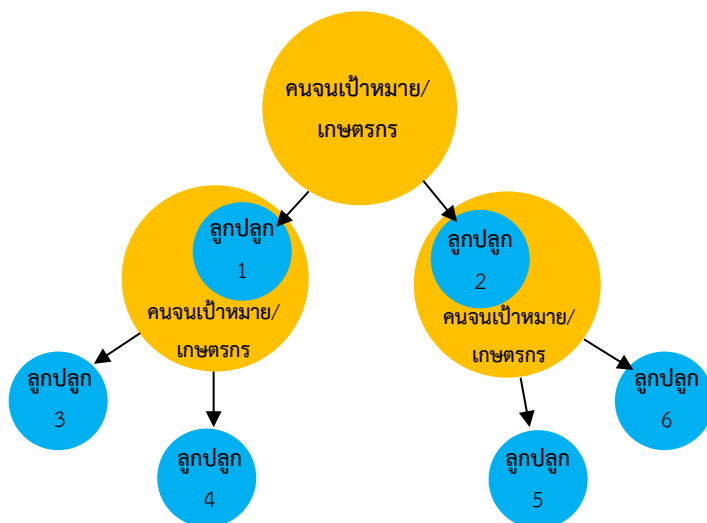
ภาพที่ 2 นักวิจัยร่วมกับชุมชนสำรวจพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนโมเดลแก๊จนตำบลหัวเมือง (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

การดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนด้วยทุนทางสังคม

การดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ภายใต้ความต้องการและศักยภาพของทุนทางสังคม ในพื้นที่คือเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร และการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพที่ไม่ต้องใช้แรงงานมากและเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็น 2 กิจกรรมหลัก คือ การส่งเสริมการปลูกไม้ดอกเพื่อตัดดอกและการท่องเที่ยวในชุมชน กับกิจกรรมการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทองคำ โดยสามารถนำเสนอผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ดังนี้

1. การส่งเสริมการปลูกไม้ดอกเพื่อตัดดอกและการท่องเที่ยวในชุมชน

จากการดำเนินการคัดเลือกคนจนเป้าหมายจากรายชื่อคนจนที่ได้รับการสำรวจและการระบุตัวตนจากผู้นำชุมชนและยินยอมเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง และเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการ การเลือกพื้นที่เพื่อใช้สำหรับการดำเนินกิจกรรมการผลิตเกษตรพื้นที่สูงด้วยดอกดาวเรืองและการส่งเสริมการปลูกดอกมากาเร็ตเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การแก้ปัญหาความยากจนด้วยการสร้างรายได้เสริมจากกิจกรรมและการต่อยอดองค์ความรู้ การส่งต่อความช่วยเหลือและการขยายผลการพัฒนาศักยภาพของคนจนในพื้นที่แบบทวีคูณ ด้วยการให้คนจนที่เป็นเจ้าของพื้นที่เพาะปลูก 1 ราย มีคนจนหรือกลุ่มคนเปราะบางเข้าเป็นลูกปลูกเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และได้รับค่าตอบแทนจากการปฏิบัติงานการเป็นลูกปลูก และขยายผลจากการเป็นเจ้าของแปลงปลูกในพื้นที่ตนเองในปีที่ 2 และนำคนจนเป้าหมายหรือผู้มีรายได้น้อยคนอื่นมาร่วมเป็นลูกปลูกเพื่อสร้างเครือข่ายในการขยายผลตามภาพที่ 3 ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพคนจนเป้าหมายเพื่อบริหารการปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ แม่นยำ และยั่งยืนด้วยการนำคนจนเป้าหมายที่ยังไม่มีทักษะ ศักยภาพ หรือทุนเพียงพอต่อการดำเนินการไปเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตและการดำเนินการเพื่อรับการถ่ายทอดองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพตนเองซึ่งเป็นรูปแบบของการใช้และพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในชุมชน ที่สร้างโอกาสในการรับรู้เรียนรู้ การปลูกดอกดาวเรือง การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงตัดดอก การจำหน่าย โดยเมื่อได้เรียนรู้แล้วจึงนำองค์ความรู้ไปขยายผลปลูกดอกดาวเรืองในพื้นที่ของตนเอง

ภาพที่ 3 เครือข่ายการขยายผลการพัฒนาศักยภาพคนจนเป้าหมาย (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

จากการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา พบว่า คนจนเป้าหมายและเกษตรกรที่เป็นแกนหลักในการดำเนินการ (โซ่ข้อแรก) ดำเนินการปลูกดอกดาวเรืองตัดดอกจำนวน 6 ราย ใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกรวม 5 ไร่ และมีคนจนเป้าหมายเป็นลูกปลูกจำนวน 12 คน และขยายผลทั้งเชิงพื้นที่เพาะปลูก จำนวนแปลงปลูก และจำนวนเกษตรกรแกนหลัก (โซ่ข้อแรก) จากเดิม 6 ราย เป็น 11 รายในรอบการเพาะปลูกรอบที่ 2 ทั้งนี้จากการนำเสนอข้อมูลข้างต้นและจากภาพประกอบที่ 1 - 4 ที่เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพทุนของชุมชน การลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ และการพัฒนาทักษะของคนจนอันนำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนด้วยเศรษฐกิจหมุนเวียน

ภาพที่ 4 การถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกดอกดาวเรืองตัดดอกแก่คนจนเป้าหมายและเกษตรกร (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

จากแนวการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งกำหนดให้มีการผลักดันให้เกิดตลาดเกษตรชุมชนภายในชุมชนสำหรับเป็นพื้นที่นำเสนอสินค้าชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าทางการเกษตรและอาหารจากป่าที่ชุมชนใช้วิถีชีวิตร่วมกันระหว่างคนกับป่า โดยมีการเชื่อมโยงทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ ทั้งวิถีชีวิตชาติพันธุ์ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เช่น น้ำตกแม่ปาน สามสักใหญ่ ร้านกาแฟชุมชน

กิจกรรมทางการท่องเที่ยว อาทิ การล่องแพไม้ไผ่ เป็นจุดเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลหัวเมืองและแหล่งท่องเที่ยวแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในจังหวัด อาทิ ชุมชนแม่แจ่ม ชุมชนป่าเมี่ยง อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้รับรู้และเรียนรู้ไปในพื้นที่หัวเมือง เพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ท่องเที่ยวโดยใช้ดอกไม้เป็นสื่อ และใช้พื้นที่ที่เป็นแลนด์มาร์คเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การใช้พื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำขุนสอยเป็นพื้นที่เพาะปลูกและมีการจัดกิจกรรมตลาดเกษตรชุมชนเพื่อดึงดูดคนในพื้นที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งในระยะเริ่มต้นยังคงต้องมีการวางแผนร่วมกับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลต่าง ๆ

2. การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทองดำ

การส่งเสริมการเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ “จิ้งหรีดทองดำ” เกิดจากความต้องการของชุมชนภายใต้ฐานคิดของการแก้ปัญหาความยากจนในมิติของอาหารคุณภาพ และการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริม ด้วยการใช้แนวทางการ Up Skill ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดในชุมชน โดยการเพาะเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ คือ จิ้งหรีดทองดำ ซึ่งเป็นแมลงที่ตลาดต้องการ และเป็นอาหารที่มีโปรตีนสูงใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนด้านความมั่นคงทางอาหาร และด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งการส่งเสริมการเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ “จิ้งหรีดทองดำ” อีกทั้งใช้ศักยภาพของพื้นที่คือ เป็นพื้นที่ในเขตของแหล่งน้ำแร่แจ้ซ้อนที่นำไปสู่การสร้างเรื่องราวหรือ Story การเลี้ยงจิ้งหรีดบนพื้นที่น้ำแร่แจ้ซ้อน

การดำเนินการในการส่งเสริมการเลี้ยงแมลงเศรษฐกิจ “จิ้งหรีดทองดำ” มีการสนับสนุนองค์ความรู้ด้วยการจัดทำกล่องเลี้ยงด้วยฟิวเจอบอร์ด การเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์เพื่อให้คนจนเป้าหมายได้มีทักษะในการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์จิ้งหรีดทองดำ

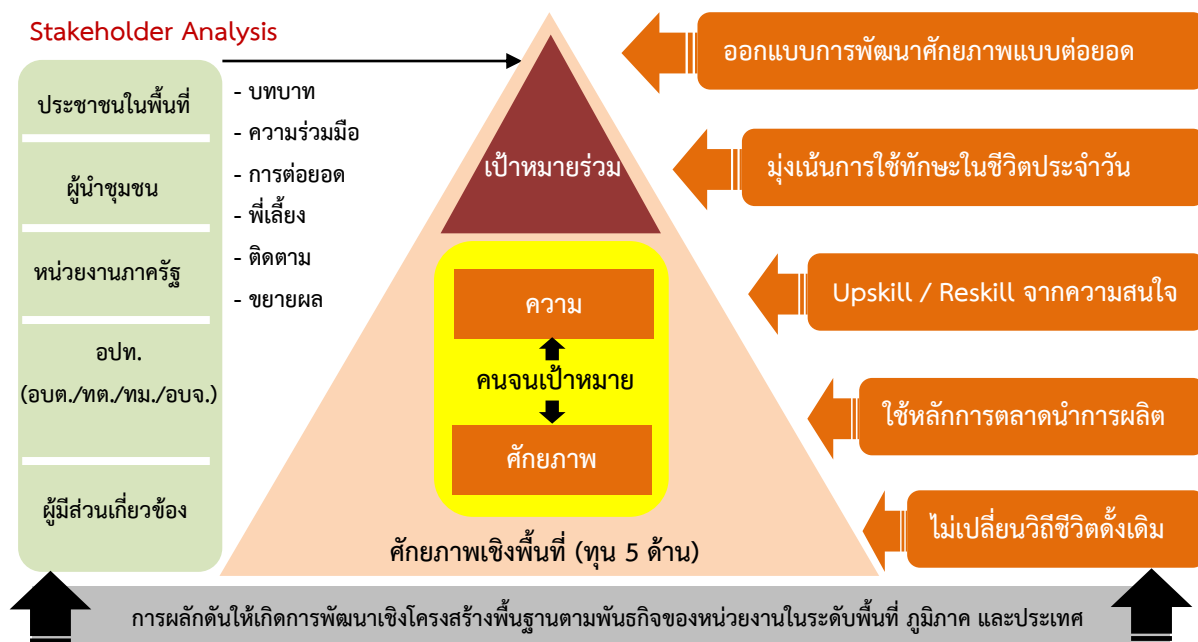
ภาพที่ 5 การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทองดำและการติดตาม
ภายหลังการถ่ายทอดองค์ความรู้ (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

ทั้งนี้ จากการดำเนินการ พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถขยายผลโดยการขยายกล่องเลี้ยง จากเริ่มต้น 2 กล่อง เป็นสูงสุด 7 กล่องเลี้ยง/ครัวเรือน สามารถจำหน่ายโดยได้ผลผลิตจำนวน 4 กิโลกรัม/กล่องเลี้ยง มีการขยายผลด้วยการขับเคลื่อนเชิงนโยบายจากองค์การบริหารส่วนตำบลหัวเมือง ที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงจิ้งหรีดทองดำจากการดำเนินโครงการโมเดลแกนของโครงการไปสู่การพัฒนาเป็นกลุ่ม ผู้เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์จิ้งหรีด การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้จิ้งหรีดทองดำเป็นแมลงเศรษฐกิจ ที่สร้างรายได้ ลดรายจ่าย การสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านมีช่องทางการสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายในครัวเรือน และผลงานวิชาการด้วยการผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้แบบดิจิทัลสำหรับให้คนจนเป้าหมาย หรือประชาชนที่สนใจได้เข้าไปเรียนรู้และศึกษาผ่านช่อง Youtube Channel “โมเดลแกน ตำบลหัวเมือง” ผ่านช่องทาง

https://www.youtube.com/channel/UC7d7k64h4jlh_7ppbJtGCcg รวมทั้งการนำเสนอเอกสารคู่มือการปลูกดอกดาวเรืองและดอกมากาเร็ด

รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนพื้นที่ตำบลหัวเมือง

จากผลการวิจัยซึ่งค้นพบแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ 1) ด้านคนและองค์การ คือ ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ผู้ประกอบการ เป็นกลไกหลักต้นและขับเคลื่อน 2) เป้าหมายร่วมกันคือ คนจนเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่หรือทุน 5 ด้าน ความต้องการในการแก้ปัญหาความยากจนของคนจนเป้าหมาย ตลอดจนศักยภาพที่มีของคนจน และ 3) กระบวนการที่สำคัญคือ การออกแบบกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและต่อยอด การมุ่งเน้นที่ทักษะด้านอาชีพการพัฒนาศักยภาพตามความต้องการ การสร้างเศรษฐกิจด้วยแนวทางการตลาดนำการผลิต และการยังคงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นโมเดลแก๊จน “หัวเมือง: เมืองแห่งวิถีเกษตรพื้นที่สูงและท่องเที่ยววิถีชุมชน” ดังภาพที่ 7 ต่อไปนี้

ภาพที่ 7 รูปแบบแก๊จน “หัวเมือง เมืองแห่งวิถีเกษตรพื้นที่สูงและท่องเที่ยววิถีชุมชน” (เก็บภาพโดยผู้วิจัย)

อภิปรายผล

การดำเนินการค้นหารูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งได้นำเสนอผลการวิจัยดังหัวข้อที่ผ่านมา ทั้งนี้การอภิปรายผลการวิจัยผู้วิจัย สามารถเสนอการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

การแก้ปัญหาความยากจนของคนจนเป้าหมายแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ถูกระบุโดยฐานข้อมูลระบบสอบทานคนจน (PPPconnect) และการระบุโดยผู้นำชุมชนว่าเป็นคนจนในพื้นที่ ซึ่งหากการระบุและชี้เป้าคนจนทั้ง 2 รูปแบบสอดคล้องและตรงกันจึงนำไปสู่การนำเข้ากระบวนการแก้ปัญหาความยากจน (มนัส สุวรรณ, 2549) ได้นำเสนอถึงรูปแบบความความยากจนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความยากจนที่ตัวเงิน (Income Poverty) และความยากจนที่ตัวคน (Human Poverty) ทั้งนี้ ความยากจนที่ตัวเงินยังจำแนกออกเป็น 2 ประเภทย่อยคือ ความยากจนขั้นแค้น

ซึ่งหมายถึงการไม่มีรายได้เพียงพอ เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นและความยากจนโดยรวม คือการไม่มีรายได้เพียงพอที่จะซื้อหรือจัดหาสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต โดยคนจนในพื้นที่ตำบลเมืองปานจัดได้ว่าเป็นคนจนที่ตัวเงิน ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนคือการสร้างงาน สร้างรายได้ และด้วยศักยภาพของพื้นที่ได้ใช้การเกษตรพื้นที่สูง และการท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือ พบว่า จากการส่งเสริมการเกษตรพื้นที่สูงและการท่องเที่ยวในชุมชน และกิจกรรมการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดทอดดำ ให้แก่คนจนเป้าหมายทำให้คนจนเป้าหมายเกิดความตระหนักในการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับปัจเจกบุคคลและระดับครัวเรือนของตนเอง รวมทั้งเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการสร้างรายได้ลดรายจ่ายหรือการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งการกำหนดแนวทางแก้ปัญหาคอนจันแบบตรงเป้าซึ่งสอดคล้องกัน หวัง จิวิตัน และภุชวรรณ์ โล้วชิรินทร์ ซึ่งได้นำเสนอนโยบายแก้จนตรงเป้า (Targeted Poverty Alleviation) มีข้อกำหนดหนึ่งที่สำคัญ คือกลุ่มเป้าหมายที่ควรได้รับการช่วยเหลือต้องตรงแม่นยำ รวมทั้งงบประมาณที่เข้าไปช่วยเหลือต้องเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายตรงแม่นยำ ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดเป้าหมายที่ตรงแม่นยำด้วยการใช้กลไกระดับชุมชน มีขั้นตอนการคัดเลือกที่โปร่งใสและให้สิทธิการระบุเป้าหมายแก่ประชาชนในการพิจารณาถึงคนจนตามมาตรฐานของตนเอง ซึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (หวัง จิวิตัน และภุชวรรณ์ โล้วชิรินทร์, 2563)

นอกจากนี้ จากกิจกรรมในการส่งเสริมการปลูกดอกดาวเรือง การปลูกดอกเพื่อสร้างพื้นที่ทางการท่องเที่ยว การเลี้ยงจิ้งหรีดทอดทำให้เกิดรายได้ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมให้แก่คนจนเป้าหมาย และเกษตรกรในพื้นที่และประชาชนในชุมชน กิจกรรมการเลี้ยงจิ้งหรีดที่สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนสร้างโอกาสในการเข้าถึงอาหารโปรตีนสูงจากการบริโภคจิ้งหรีดทอด การแปรรูปจิ้งหรีด และการพัฒนาไปสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน และการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ทำให้สร้างโอกาสการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวภายในชุมชนที่ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน สอดคล้องกับ สมชัย ศรีนอก และชวาล ศิริวัฒน์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สำคัญ คือ การออกแบบให้ครอบคลุมกับคนจนทุกประเภท รวมทั้งการสร้างโอกาสด้วยการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับคนจนด้วยการกระตุ้นเศรษฐกิจ (สมชัย ศรีนอก และชวาล ศิริวัฒน์, 2561)

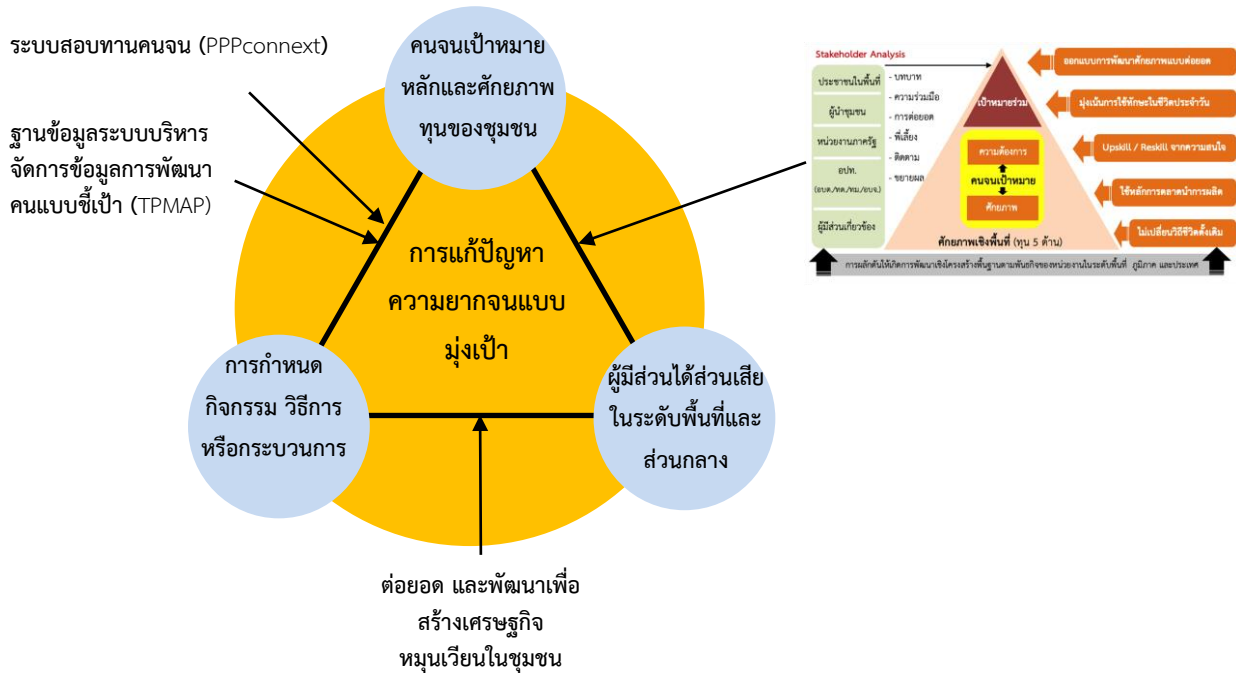
นอกจากนี้การดำเนินการด้านการต่อยอดศักยภาพชุมชนสู่การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของคนจนเป้าหมาย จากการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เน้นการเชื่อมโยงศักยภาพของทุนทางสังคมในชุมชน หรือทุน 5 ด้าน ร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน และเน้นใช้ทักษะในชีวิตประจำวัน ความสนใจหรือความต้องการของคนจนและคนในชุมชน ใช้หลักการตลาด นำการผลิต และการไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางโมเดลแก้จนที่นำเสนอ ดังภาพที่ 7 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงรูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้ฐานทุนเดิมของชุมชนในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่คนจนการต่อยอดองค์ความรู้ให้เกิดการขยายผลเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและแก้ไขปัญหาความยากจนในครัวเรือนด้านแนวทางของการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ตัวเงินเพื่อให้คนจนตลอดจนชุมชนได้วิเคราะห์ถึงศักยภาพชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้ทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ภัทรกร แพงไทย และภักดี โพธิ์สิงห์ ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนควรเน้นที่บทบาทของชุมชนโดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (ภัทรกร แพงไทย และภักดี โพธิ์สิงห์, 2562) และจันทิมา ล่ามแขก และอจิริภาส เพียรขุนทด นำเสนอว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนมีหลากหลายวิธี ซึ่งวิธีหนึ่งที่สามารถทำได้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งในระยะเริ่มต้นและระยะยาว คือ การสนับสนุนครัวเรือนยากจนในการพัฒนาตนเองทั้งด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ การ

ฝึกอาชีพระยะสั้น การสนับสนุนปัจจัยในการผลิต การตลาด การจ้างงานและวิชาการ (จันทิมา ล่ามแขก และอจิร ภาส เพียรขุนทด, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

การนำเสนอผลการวิจัยซึ่งได้เกิดข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ผลการวิจัยและนำเสนอโมเดลแก่นักงาน “หัวเมือง: เมืองแห่งวิถียุทธพื้นที่สูงและท่องเที่ยววิถีชุมชน” ซึ่งสามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 8 องค์ความรู้ใหม่

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่าการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จำเป็นต้องอาศัยการค้นหา สอบทาน นำเสนอ และชี้เป้าคนจนในพื้นที่ทั้งจากฐานข้อมูลในระบบ และการใช้เวทีร่วมกันของผู้นำชุมชนเพื่อระบุคนจนเป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบหรือมิติของความยากจนที่เกิดขึ้นของคนจนในแต่ละครัวเรือน เพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมาย กิจกรรม แนวปฏิบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งค้นพบรูปแบบของการแก้ไขปัญหาความยากจนรวมทั้งปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน 3 แกนหลัก คือ 1) คนจนเป้าหมายหลัก และศักยภาพทุนของชุมชน มีข้อเสนอแนะว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนต้องมีการระบุคนจนเป้าหมายหลักอย่างชัดเจนและค้นหาศักยภาพทุนของชุมชนและชุมชนเพื่อขยายผลและต่อยอด 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับพื้นที่และส่วนกลาง มีข้อเสนอแนะว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งที่เป็นครอบครัว ญาติคนจนเป้าหมาย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทั้งเชิงนโยบายและปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมียุทธศาสตร์ และ 3) การกำหนดกิจกรรม วิธีการ หรือกระบวนการ มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการกำหนดกิจกรรม วิธีการ หรือกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทของคนจน ชุมชน และท้องถิ่น ตลอดจนถึงสอดคล้องกับความต้องการ ศักยภาพของคนจน และความต้องการของตลาด

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนา Operating Model พื้นที่นำร่องตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ภายใต้แผนงานวิจัยการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ พื้นที่จังหวัดลำปาง ทุนอุดหนุนการวิจัยจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ประจำปีงบประมาณ 2565

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2566). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร. เรียกใช้เมื่อ 20 มกราคม 2566 จาก <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/view>
- กฤษฎา สุขพัฒน์. (2564). ผลกระทบจากการระบาด COVID-19 ต่อความยากจนขององค์กรนานาชาติ และข้อเสนอในการจัดการความยากจนของประเทศไทย. วารสารสังคมวิวัฒน์, 12(1), 68-89.
- เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ. (2565). ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจฐานรากสู่แนวทางการความยั่งยืนภาคเหนือ. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 5(1), 113-125.
- จันทิมา ล่ามแขก และอภิรักษ์ เพียรขุนทด. (2564). การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาโครงการคู่เสีย เกียวก่อย แก่จน คนขอนแก่น. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21(2), 109-122.
- ธนพล สราญจิตร. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, 5(2), 12-21.
- ภัทรกร แพงไทย และภักดี โพธิ์สิงห์. (2562). นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาความยากจนของคนชนบท. วารสารรัฐศาสตร์พิจาร, 6(12), 41-64.
- มนัส สุวรรณ. (2549). ชนบทกับปัญหาความยากจน: มุมมองเชิงนิเวศวิทยามนุษย์. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 31(4), 1137-1149.
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2565). ภาพรวมคนจนในปี 2562 ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. เรียกใช้เมื่อ 14 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.tpmap.in.th/2565/521305>
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2566). ภาพรวมคนจนประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 8 มีนาคม 2566 จาก <https://www.tpmap.in.th>
- สมชัย ศรีนอก และชวาล ศิริวัฒน์. (2561). คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างคนจนและแก้ปัญหาคความจน. วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ, 5(พิเศษ), 83-95.
- สุพิชชา โชติกำจร. (2564). การศึกษาภาวะความยากจนและปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนในประเทศไทย. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 23(2), 63-71.
- หวัง จวินตัน และกฤษวรรธน์ โลวัชรินทร์. (2563). การนำนโยบายแก่นตรงเป้าไปปฏิบัติของสาธารณรัฐประชาชนจีน. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 18(1), 39-57.